

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

TÜRK HALK EDEBİYATI - I DERS NOTLARI

2. Sınıf - 1. Dönem

İsa SARI
www.isa-sari.com

TASAVVUF EDEBİYATI

Kavramlar ve tanımlar

Rönesans

Kilisenin dogmatik düşüncelerine karşı halktan gelen harekettir. Düşüncenin kendini var edişidir ve antikiteyi (en eski yaşam tarzını) üretmiş bir düşücedir. Yıkıcı değil yapıcıdır.

Bilgi ve İnanç:

Tasavvuf, işe bilgiyle başlar onun için:

1. İlme'l-Yakîn (Bilmek)
2. Ayne'l-Yakîn (Görmek: Aksiyon ve ahlak)
3. Hakke'l-Yakîn (Olmak: Sanat, estetik ve güzellik)

Tasavvuf şiiri, baştan aşağı sembol, imge ve mecazla alakalıdır.

Özne insandır (yani şair ve onun aktarmak istediği).

Batı, insanı nesneleştirir. Hatta onu kitle yığını olarak nitelendirir. Onlarda madde esastır. Bizde ma'na ve madde bir aradadır.

Akıl: Bir kuşun iki kanadıyla uçması
Aşk: Kanadının biri kırık olsa dahi uçması
Şevk: İki de kırık olsa dahi uçması

Gelenek:

Mazide yaşanmış, asırlar boyunca test edilmiş ve onaylanmış, hala geçerliliğini koruyan unsurlardır.

Modernizm:

Kiliseye karşı ortaya çıkmış; bireyi var ederken canavarlaştırmıştır.

Postmodernizm:

Modernizme tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Şiire bakışlar:

Varlık ve mertebe anlayışlarında gizlilik, görünürler alemi, şahadet alemi...

Sûfî halk şiiri = yalan dünya

Yaratılmış bütün varlığı

Madde + Ruh

Akıl + Aşk

Öz - Mana

Biçim – Suret (dış) ve Siret (iç)

Afâk – Enfüs

olarak ele alır.

Tasavvuf edebiyatı, "topraktan gelip toprağa gitmek" şeklinde bir inanç sistemidir.

Vahdet-i vücûd:

Vücut, tecelli, ayan-ı sabite, aşk ve inanç
Dinin özünü yakalamak ve yaşamak

Ayan-ı sabite:

Tanrı'nın yarattıklarının yardımıyla ve verdiği iradeyle bir şey yapma noktasıdır.

Sûfî Politikası:

Baştan aşağı sembol ve manadır.

Mevlana:

Tasavvuf şiiri "hâmûs"tur (susmaktır) der. Susarak, yani mana diliyle yazılır. Bunu anlamak için ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakke'l-yakîn kullanılır.

Yunus Emre, "hamdım, yandım, piştım" tabirini kullanır.

Tasavvufta akılsız yola çıkılmaz. Akıl, bizi aşk kapısına kadar taşır, ondan sonra akıl yanar kül olur. Tasavvufun temel sistemi; akıl, aşk şevk yani bilmek, görmek ve anlamaktır. Dünyanın bu halinden uzaklaşmaktır.

Nefis:

Yedi mertebesi vardır. Madde ve mana bir aradadır. Bu da dengeli insanı oluşturur. Denge insanı da "insan-ı kâmil"dir.

maden > bitki > hayvan > insan sırası görülür ve maden ile bitki arasında mercan; yani cansızlardan canlıya bir doğuş mekanı oluşur.

Anâsır-ı Erbaa yani Dört unsur

Toprak: Sukûnet, tembellik, iyi huyluluk

Su: Berraklık, saflık, incelik ve iki yüzlülük

Ateş: Temizleyicilik ve yıkıcılık

Hava: Kibir

Nefsin mertebeleri

Nefsi Emmâre: En kötü nefistir. İç güdülerıyla hareket eden, maddi istek ve arzulara son derece açık, hiçbir kural tanımayan zevk ve eğlenceden başka bir şey düşünmeyen nefistir.

Nefsi Levvâme: Kötüleyici, kınayıcı nefistir. Nefis, yanlışlık yapar ama pişmanlık duyar yine de yapmaya devam eder.

Nefsi Mülhimme: İlham eden nefistir. Burada yanlışlık yapılmaz, artık doğru olanı yapmaya yönelir.

Nefsi Mutmaime: Emin olan nefistir. Kalbi yöneten ile mutmain olmuştur. Dünyevi istekler kaybolur. "Ruh'ul-Emîn" noktası da denir.

Nefsi Raziyye: Allah'tan razı olan nefistir.

Nefsi Mardıyye: Allah'ın razı olduğu nefistir.

Nefsi Safiye: Artık tertemiz nefistir.

Cûd Allah
Vücûd Âlem
Mevcûd İnsan

Vücud, mim (م) ile giyinir. Mim secde halindedir.

“Niçün küçülüyor eşya uzakta
Gözsüz görüyorum rüyada nasıl”

“Anlamak yok, anlar gibi olmak var
Aklın için son tavır, saçlarını yolmak var!”

Başlangıç = Hidâyet
Varış = Nihâyet

Vücûd = Kâinat
Mevcûd = İnsan

“Mebde ve meab” hep beraber anılır.

Bundan sonraki kısım, dönemden döneme değişiklik göstermektedir. Derse giren öğretim üyesi değişik kaynaklardan faydalanmaktadır.